

УДК 376.1: 355.233

Ірина РОМАН,

*Львівський державний університет безпеки життєдіяльності,
м. Львів*

ДО ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ КОРПОРАТИВНИХ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ВІЙСЬКОВОГО УПРАВЛІННЯ

У статті йдеться про формування ціннісних орієнтацій, що є однією з найбільш актуальних проблем від античності до сучасності. Цінності є ключовим чинником професійної реалізації особистості і одним із центральних компонентів її структури. Вони визначають спрямованість, поведінку та нормативно-оцінне ставлення до навколишньої дійсності. Особливої актуальності в умовах поглиблення процесів глобалізації, модернізації та інформатизації українського суспільства, а також нових викликів і загроз воєнно-політичного характеру набувають питання формування ціннісних орієнтацій сучасної молоді, зокрема майбутніх офіцерів Збройних сил України. Необхідність формування корпоративних ціннісних орієнтацій майбутніх фахівців військового управління обумовлена також і тим, що кожен підрозділ як мікроструктура Збройних сил України має свою систему сталих, найбільш прийнятних формальних та неформальних правил і норм діяльності, звичаїв і традицій, індивідуальних та групових інтересів, які підтримуються командуванням, зокрема через стиль керівництва. Це визначає поведінку персоналу, їхню задоволеність умовами служби та праці, рівень взаємного співробітництва і сумісності, перспективи спільного розвитку.

Ключові слова: ціннісні орієнтації, корпоративна культура, фахівці військового управління, майбутні офіцери, ціннісна сфера особистості, Збройні сили України.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Проблема формування ціннісних орієнтацій здавна була однією з найактуальніших. Ціннісна сфера – це не тільки моральні орієнтири для людей, а й мірило гуманності й цивілізованості суспільства, членами якого є ці люди. На думку вчених, цінності можна вважати ключовим елементом професійної реалізації особистості, оскільки саме вони детермінують загальне ставлення особистості до професійних цілей, завдань і вимог професійної самореалізації. Вони є також одним з центральних компонентів структури особистості, що визначає її спрямованість на певні відносини, зміст уявлень про своє “Я”, поведінку та нормативно-оцінне ставлення до навколишньої дійсності.

Питання структури цінностей та ціннісних орієнтацій завжди вважалося важливим та актуальним, оскільки воно стосується розвитку особистості як суспільної одиниці. Напружені міжособистісні відносини та складні соціальні умови сьогодення, певною мірою, впливають на вектор ціннісних орієнтацій особистості. Це обумовлює формування і розвиток ціннісно-сислової сфери особистості.

Особливої актуальності в умовах поглиблення процесів глобалізації, модернізації та інформатизації українського суспільства набувають питання формування ціннісних орієнтацій сучасної молоді, зокрема курсантів як майбутніх офіцерів. Відповідно до вимог, що висуваються до їхньої професійної підготовки, важливим є не тільки забезпечення високого рівня професійної компетентності, але й загальної гуманістичної особистісної спрямованості, формування чітких життєвих і професійних настанов. Це можливо тоді, коли майбутній офіцер усвідомлює своє місце і роль у суспільстві, відчуває гідне ставлення інших людей, має розвинене відчуття самовпевненості й прагнення до самовдосконалення. Саме тому важливим є питання формування ціннісних орієнтацій курсантів в умовах вищого військового навчального закладу. При цьому особливе значення ма-

ють корпоративні ціннісні орієнтації, оскільки діяльність у єдиному ціннісно-орієнтаційному корпоративному середовищі збагачує як організацію (корпорацію, відомство, установу тощо), так і її членів за рахунок синергетичного ефекту. Це корпоративне (організаційне) середовище має єдиний магнетичний вплив: єдину місію, єдину мету, єдині завдання, тобто увесь набір корпоративних (організаційних) цінностей, які є базовою основою внутрішнього розподілу праці між членами корпорації відповідно до їх спеціальностей, наукових уподобань, особливих здібностей та ін.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. Проблема формування і розвитку ціннісних орієнтацій була предметом уваги вчених у різні періоди розвитку суспільства. Перші наукові уявлення про сутність цінностей відображені у творчості філософів, зокрема Сократа, який розмірковував над питанням “Що є благо?”, творах Г. Сковороди (філософія серця), В. Сухомлинського (“Серце віддаю дітям”) та у працях провідних соціологів, педагогів, психологів різних епох. У роботах Б. Ананьєва, І. Кона, Т. Ярошевського теоретично обґрунтовано різні аспекти проблеми формування особистості, у тому числі й визначено значення цінностей у цьому процесі. Цінності та ціннісні орієнтації як елементи структури особистості фахівця в процесі його професійного становлення ґрунтовно досліджують О. Бондаренко, Л. Долинська, З. Карпенко, Д. Леонтьєв, Н. Чепелєва, М. Яницький тощо. Сучасні дослідники розглядають ціннісні орієнтації як систему певних норм, прийнятих групувою свідомістю.

Щодо корпоративних ціннісних орієнтацій, то слід зазначити, що ці дослідження започатковано за кордоном у роботах М. Шерифа, Т. Діла та А. Кеннеді. Загалом проблемі корпоративної культури присвячені праці багатьох учених різних галузей науки. Соціологи (Т. Базаров, В. Співак, Е. Шейн та ін.) корпоративну культуру розглядають у контексті соціальної поведінки людей, учені-економісти (Д. Грейвз, А. Вілкінс, О. Карпов та ін.) у цьому аспекті звертають увагу на питання організаційного розвитку, поведінки та відповідної їм корпоративної культури. Фахівці організаційно-управлінської сфери (Р. Блейк,

П. Друкер, Р. Лайкерт, Е. Шейн та ін.) визначили головні риси та загальне розуміння корпоративної культури, розглядаючи її як чинник підвищення конкурентоспроможності організації. Представники організаційної психології (Л. Карамушка, В. Моль, Л. Розенталь, Б. Рюттінгер та ін.) трактують корпоративну культуру як важливий засіб адаптації до умов навколишнього середовища.

Щодо корпоративної культури у Збройних силах України та корпоративних ціннісних орієнтацій військовослужбовців, то, на жаль, на сьогодні ці важливі аспекти не висвітлено достатнім чином ні в теоретичній, ні у практичній площинах. Це пов'язано, по-перше, з тим, що корпоративну культуру тривалий час розглядали лише як елемент бізнесової сфери. Зокрема, вважалося, що вона притаманна підприємствам, які функціонують в умовах ринку. На сьогодні окремі аспекти корпоративної культури у правоохоронних органах та військових формуваннях досліджують Ю. Балашова, О. Діденко, А. Метельков, О. Ходань, Л. Шемчук та ін.

Метою статті є виокремлення актуальних аспектів проблеми формування корпоративних ціннісних орієнтацій майбутніх фахівців військового управління.

Виклад основного матеріалу дослідження. Нові виклики і загрози, що виникли останніми роками, зумовили необхідність реформування Збройних сил. Численні проблеми, пов'язані із загальною соціокультурною ситуацією, також висувують низку нових завдань у сфері військово-культурологічних досліджень. Суттєві зміни у военній політиці України є віддзеркаленням проблем у воєнно-політичній сфері, Збройних силах, правоохоронних органах та військових формуваннях держави. Зокрема, що стосується офіцерів, то результати аналізу нормативно-правових документів, у яких сконцентровано вимоги до них, дозволяють зробити висновок, що вони мають досконало володіти не лише знаннями професійного характеру, але й мати сформовану систему ціннісних орієнтацій, що є важливим елементом відносин у сучасному суспільстві та професійній сфері.

У нормативно-правових документах, які регламентують професійну діяльність майбутніх фахівців військового управління Зброй-

них сил України та визначають перелік професійних якостей і рівень їхньої професійної компетентності, зазначено, що майбутні офіцери мають усвідомлювати соціальну значущість своєї професії, бути морально стійкими, поділяти корпоративну ідеологію Збройних сил, бути носієм корпоративних інтересів та стандартів поведінки, самоідентифікувати себе як представника Збройних сил України.

Про актуальність формування корпоративних ціннісних орієнтацій майбутніх фахівців військового управління у вищих військових навчальних закладах свідчить і те, що кожен підрозділ як мікроструктура Збройних сил України має свою систему сталих, найбільш прийнятних формальних та неформальних правил і норм діяльності, звичаїв і традицій, індивідуальних та групових інтересів, які підтримуються командуванням, зокрема через стиль керівництва. Це визначає поведінку персоналу, їхню задоволеність умовами служби та праці, рівень взаємного співробітництва і сумісності, перспективи спільного розвитку. Крім того, важливе значення мають особливості корпоративної культури, обумовлені рівнем сформованості загальної і професійної культури у військовому середовищі.

Ціннісні орієнтації є відображенням в свідомості індивіда тих цінностей, що їх він визнає як загальні світоглядні орієнтири. Зміст ціннісних орієнтацій становлять політичні, філософські, моральні погляди людини, принципи її поведінки. Саме тому у будь-якому суспільстві ціннісні орієнтації є одним з головних об'єктів системи виховання та цілеспрямованого впливу. Вони забезпечують формування та розвиток особистості, є головним фактором, що здійснює регуляцію її діяльності та поведінки.

Результати аналізу наукових джерел дозволяють стверджувати, що ціннісні орієнтації є найважливішими елементами внутрішньої структури особистості або соціальної групи, які відмежовують значиме, суттєве від вторинного в системі імперативів, регуляторів, орієнтирів соціальних дій. Вони виявляються як на рівні свідомості, так і на рівні підсвідомості, визначаючи спрямованість вольових зусиль, інтелектуальної енергії, уваги особистості. Ступінь розвитку ціннісних орієнтацій – ознака зрілості особистості, вагомості інтеграції між чле-

нами соціальної групи або корпорації (організації). Суперечливість у ціннісних орієнтаціях дезорганізує функціонування корпорації, породжує непослідовність у поведінці та поглядах корпорантів. Нерозвиненість ціннісних орієнтацій – ознака соціального інфантилізму, панування зовнішнього середовища над інтересами особистості, соціальної групи або корпорації загалом.

На думку вчених, цінності – це еталони, ідеали, те, що є святим для людини чи групи людей, народу або суспільства. Це сукупність творів, шедеврів інтелектуального, художнього, релігійного змісту. Вони можуть бути загальнолюдськими, соціальними (зібрання соціального досвіду), культурними, особистісними. Це звичаї, судження, ідеї. У культурі цінність сприймається як сукупність матеріальних і духовних цінностей, для особистості – це основоположні життєві орієнтири, потреби, настанови.

У педагогічному словнику поняття “цінність” визначено як значущість явищ і предметів реальної дійсності з точки зору їх відповідності або невідповідності потребам суспільства, соціальних груп чи особи (у широкому сенсі розуміння цього поняття) та як моральні та етичні імперативи, що вироблені людською культурою і є продуктами спільної свідомості (у більш вузькому розумінні) [1].

Результати аналізу робіт учених дозволили виділити різні види цінностей: загальнолюдські (істина, життя, культура, свобода, право, спілкування), загальнонаціональні (Україна, праця, духовність, соборність, національний характер), естетичні (прекрасне, потворне, комічне), духовні (ідеали, світогляд, погляди), гуманістичні (добро, любов, рівність, братерство, істина), пізнавальні (істина, мистецтво, світ, культура), моральні (людина, добро, зло, любов) тощо [2; 3].

Важливими характеристиками цінності є об'єктивна значущість та суб'єктивна норма, на які не можна поширювати поняття істини. Критерії ціннісного вибору завжди відносні, зумовлені поточним моментом, історичними обставинами, тому що переводять проблему істини в моральну площину.

На думку вчених, цінності (ідеали, норми, смисли, світоглядні орієнтації), є над-матеріальними, над-біологічними сутностями. Вони

існують лише у головах людських індивідів як предмети суто духовні. На основі цієї ціннісно-духовної реальності між людськими індивідами виникає соціальний зв'язок [3].

У сучасній аксіології склалося три основні підходи до розуміння природи цінностей. По-перше, цінностями називають ті об'єкти, які завдяки притаманним їм властивостям можуть задовольняти потреби людей. По-друге, за цінності вважають усе те у бутті, що може бути предметом людського прагнення. Отже, цінності виникають унаслідок надання деяким об'єктам відповідних властивостей з боку самого суб'єкта, і тому без суб'єкта, без зацікавленості з його боку жоден предмет не можна вважати цінним. По-третє, цінності визначають як універсальні, так й ідеальні принципи, що за своїм статусом вищі за буття і можуть нормувати це буття (наприклад, буття соціальне). Це означає, що цінності завжди є утвореннями над-особистісними і транс-об'єктивними; вони за своїм значенням суттєво більші, ніж будь-які матеріальні предмети.

Визначення універсальних ціннісних орієнтирів є, на думку вчених, однією із найскладніших проблем науково-філософської методології [4]. Результати аналізу аксіологічних аспектів наукового пізнання в умовах глобалізації наукової діяльності та неочевидності її соціокультурних перспектив є особливо актуальним і необхідним елементом антикризової стратегії людства.

Узагальнюючи філософсько-антропологічне розуміння цінностей, розроблене у дослідженнях сучасних науковців, можна виокремити такі аспекти:

1) усвідомленість цінностей: цінності – нормативна форма життєвих орієнтацій людей, вони є суспільно-значущими регулювальниками людської діяльності як певні оцінки і стереотипи, які допомагають людині мислити і діяти в соціально-економічному середовищі;

2) втіленість цінностей в людському житті в різних формах – це наочні або ідеальні (духовні) цінності;

3) протилежна спрямованість цінностей, з одного боку, та їх взаємозв'язок, з іншого, як ідеалу з реальністю;

4) включеність цінностей в оцінну і сенсотворчу діяльність людини [5].

Цінності включають когнітивний і емоційний компоненти, знання та оцінку. Ці компоненти мають протилежні логічні властивості. Знання фіксують суще, цінності – належне; в знаннях людина абстрагується від своєї зацікавленості, в оцінці, навпаки, стверджує свій інтерес. У знаннях людина усвідомлює предметне відображення світу, в оцінці з'ясовує, чи відповідає дійсність її потребам. Оцінювання дійсності має зворотне щодо пізнання спрямування на оцінювача. Саме тому ціннісний рівень свідомості має потужний духовний потенціал самовдосконалення людини, її самотворення.

Ціннісні орієнтації є елементами внутрішньої структури особистості. Сюди належать: спрямованість, мета індивіда, механізм індивідуальної взаємодії. Вони є найважливішими елементами внутрішньої структури особистості, які закріплені життєвим досвідом індивіда, всією сукупністю його переживань. Ціннісні орієнтації відокремлюють значуще, суттєве для певної людини від незначущого, несуттєвого. На думку дослідників, наявність життєвих цінностей у свідомості людини залежить як від вікового етапу, на якому знаходиться індивід, новоутворень цього періоду, так і рівня розвитку суспільства загалом [6].

Результати аналізу наукової літератури свідчать, що проблема формування корпоративних ціннісних орієнтацій не знайшла належного висвітлення в працях науковців, хоч вона є важливим компонентом підготовки до професійної діяльності. Сильна корпоративна культура та сформовані ціннісні орієнтації у наш час мають велике значення для успішного виконання завдань оборонного характеру. Вони, на сьогодні, є дієвим регулятором діяльності особового складу відповідно до традицій, вимог і норм поведінки, прийнятих у Збройних силах України. З огляду на це формування корпоративних ціннісних орієнтацій слід розглядати як стратегічний фактор ефективності службових відносин.

Здобуття вищої освіти передбачає не лише формування інструментальної сфери особистості, зокрема засвоєння систематизованих

знань, але й набуття умінь, практичних навичок і способів мислення. Упродовж навчання у вищому навчальному закладі в курсантів формується ціннісно-мотиваційна сфера, основою якої є професійні, світоглядні й громадянські якості, а також морально-етичні цінності.

Морально-етичні цінності – це різні форми вираження моральних вимог, зокрема норми і принципи моралі, моральні ідеали, поняття добра, справедливості, честі, гідності, обов'язку тощо. Моральні цінності можуть стати фактором морального ставлення до дійсності тільки тоді, коли виявляються в реальній поведінці, вчинках людей. Саме у практичній діяльності, у конкретних вчинках людина виявляє свої моральні цінності. Осягнути цінності – важливий крок для розуміння сенсу життя: від того, на які моральні цінності людина орієнтується, залежить її відповідь на запитання: “Навіщо жити?” і “Як потрібно жити?”, “Як ставитися до інших?”, “Як ставитися до роботи, служби?” тощо [7].

Про актуальність формування корпоративних ціннісних орієнтацій майбутніх фахівців військового управління свідчать і результати аналізу практики професійної підготовки офіцерів Збройних сил України у вищих військових навчальних закладах, яка характеризується об'єктивними суперечностями, зокрема між нагальною потребою суспільства у професійно підготовлених, згуртованих офіцерах і реальним станом сформованості їхньої корпоративної культури та корпоративних ціннісних орієнтацій; між потенційними можливостями сучасної вищої військової школи для ефективного формування корпоративних цінностей, норм, традицій і культури у майбутніх фахівців і недостатньою реалізацією цих можливостей на практиці.

Про нагальну необхідність підвищення у фахівців Збройних сил України корпоративного духу та сформованості ціннісних орієнтацій свідчать й емпіричні результати дослідження, зокрема опитування випускників ВВНЗ, а також непоодинокі факти незаконних дій персоналу Збройних сил України, скоєння ними правопорушень і злочинів, що обумовлено низьким рівнем корпоративної свідомості та недостатньою обізнаністю з вимогами корпоративної культури [8].

З огляду на це потребує вдосконалення система підготовки курсантів ВВНЗ у контексті формування корпоративної культури, визначення її місця і ролі у структурі професійної готовності курсантів до виконання професійних обов'язків, а також обґрунтування і впровадження в освітній процес ВВНЗ педагогічних умов, спрямованих на результативне формування корпоративних знань, умінь, навичок, формальних і неформальних правил та норм, цінностей, моральних принципів, звичаїв і традицій, які визначають загальні рамки поведінки персоналу Збройних сил України відповідно до цілей і завдань службової діяльності.

Висновки. Проблема формування ціннісних орієнтацій здавна була однією з найактуальніших. Цінності є ключовим чинником професійного становлення офіцера. Вони є одним з центральних компонентів структури особистості, що визначає її спрямованість на реалізацію певних відношень, зміст уявлень про своє “Я”, поведінку та нормативно-оцінне ставлення до дійсності. Особливої актуальності в умовах поглиблення процесів глобалізації, модернізації та інформатизації українського суспільства, а також нових викликів і загроз воєно-політичного характеру набувають питання формування ціннісних орієнтацій сучасної молоді, зокрема майбутніх офіцерів Збройних сил України. Необхідність формування корпоративних ціннісних орієнтацій майбутніх фахівців військового управління обумовлена також і тим, що кожен підрозділ, як мікроструктура Збройних сил України, має свою систему сталих, найбільш прийнятних формальних та неформальних правил і норм діяльності, звичаїв і традицій, індивідуальних та групових інтересів, які підтримуються командуванням, зокрема через стиль керівництва. Це визначає поведінку персоналу, їхню задоволеність умовами служби та праці, рівень взаємного співробітництва і сумісності, перспективи спільного розвитку.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямі. З огляду на важливість теми потребують визначення найбільш типові ціннісні орієнтації військовослужбовців Збройних сил України, уточнення сутності та змісту понять “корпоративна культура фахівців військового управління”, “корпоративні ціннісні орієнтації фахівців військового управління Збройних сил України”.

Список використаної літератури

1. Коджаспирова Г. М. Словарь по педагогике / Г. М. Коджаспирова, А. Ю. Коджаспиров. – М. : МарТ, 2005. – 448 с.
2. Романюк Л. В. 3 історії дослідження цінностей: аналіз цінностей особистості // 36. наук. пр. К-ПНУ ім. І. Огієнка, Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. Проблеми сучасної психології. – К-П. : НАПНУ, 2011. Вип.13. – С. 333–344.
3. Лар'яновський І. Соціокультурні трансформації та проблема цінностей [Електронний ресурс] / І. Лар'яновський. – Режим доступу : // http://www.rusnauka.com/32_PWMN_2009/Philosophia/55145.doc.htm
4. Сорокин П. А. Человек. Цивилизация. Общество. / Общ. ред., сост. и предисл. А. Ю. Согомонов : пер. с англ. – М. : Политиздат, 1992. – 340 с.
5. Легун О. М. Роль цінностей і ціннісних орієнтацій у розвитку особистості / О. М. Легун // 36. наук. пр. інст-ту психології ім. Г. С. Костюка НАПНУ. Проблеми загальної та педагогічної психології / За ред. С. Д. Максименка. – К. : НАПНУ, 2010. Т. XII, част. 4. – С. 241–247.
6. Захарчишина Ю. М. Соціокультурна спрямованість професійної підготовки офіцерів-мироотворців / Ю. Захарчишина // Українська полоністика. Вип. 6. / Гол. ред Герасимчук А, 2010. – С. 122–126.
7. Діденко О. Виклики сучасності, тенденції та проблеми професійного виховання майбутніх офіцерів-прикордонників / О. Діденко // Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія : Педагогічні науки. – 2016. – № 1. – С. 70–81. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/znprnadrcpn_2016_1_8
8. Веретільник В. В. Розвиток військово-спеціальної компетентності офіцерів-прикордонників під час навчання у магістратурі : сутність і особливості змісту / В. В. Веретільник, О. В. Діденко // Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Сер. : Педагогічні та психологічні науки . – 2016. – № 2 (4). – С. 72–85.

Рецензент – доктор педагогічних наук, професор Діденко О. В.

Роман И. М. К проблеме формирования корпоративных ценностных ориентаций будущих специалистов военного управления

В статье указано, что формирование ценностных ориентаций является одной из наиболее актуальных проблем от античности до

современности. Ценности являются ключевым фактором профессиональной реализации личности и одним из центральных компонентов ее структуры. Они определяют направленность, поведение и нормативно-оценочное отношение к окружающей действительности. Особую актуальность в условиях углубления процессов глобализации, модернизации и информатизации украинского общества, а также новых вызовов и угроз военно-политического характера приобретают вопросы формирования ценностных ориентаций современной молодежи и в частности будущих офицеров Вооруженных сил Украины. Необходимость формирования корпоративных ценностных ориентаций будущих специалистов военного управления обусловлена также и тем, что каждое подразделение как микроструктура Вооруженных сил Украины имеет свою систему постоянных, наиболее приемлемых формальных и неформальных правил и норм деятельности, обычаев и традиций, индивидуальных и групповых интересов, которые поддерживаются командованием, в частности через стиль руководства. Это определяет поведение персонала, их удовлетворенность условиями службы и труда, уровень взаимного сотрудничества и совместимости, перспективы совместного дальнейшего развития.

Ключевые слова: *ценностные ориентации, корпоративная культура, специалисты военного управления, будущие офицеры, ценностная сфера личности, Вооруженные силы Украины.*

Roman I. To the problem of Formation Corporate Value Orientations of Future Specialists in Military Management

The article deals with the problem of development of value orientations, which is one of the most actual issues from ancient times till nowadays.

Values are the key factor of professional realization of personality and one of central components of its structure. They determine orientation, conduct and standard evaluation attitude towards surrounding reality. The problem of development of value orientations of modern youth, and of future officers of Ukrainian Armed forces in particular, is gaining special actuality in the conditions of deepening processes of globalization, moderniza-

tion and informatization of Ukrainian society, and also with new challenges and threats of military and political nature.

The necessity of formation corporate value orientations of future specialists in military management is caused by the fact that each cell as a microstructure of Armed Forces of Ukraine has the system of permanent, most acceptable, both formal and informal rules and norms of actions, customs and traditions, individual and group interests which are supported by superiors by means of a particular commanding style. All these facts determine the way of conduct of personnel, their satisfaction with the terms of service and position, the level of their mutual cooperation and operability, the perspectives of common development.

Keywords: *value orientations, corporate culture, specialists of military management, future officers, value sphere of the individual, Armed Forces of Ukraine.*